

792.0
A-88

Munavvara Abdullayeva

DRAMATIK TEATR VA KINODA AKTYORLIK MAHORATI

792.0

A-88

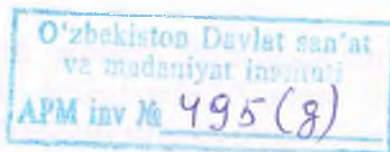
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON DAVLAT SAN'AT VA MADANIYAT ISNITUTI

Munavvara Abdullayeva

DRAMATIK TEATR VA KINODA AKTYORLIK MAHORATI

*O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi
tomonidan oliy ta'lim muassasalarining 5A150304 – Aktyorlik san'ati
(dramatik teatr aktyorlik san'ati) yo'nalishida tahsil oluvchi
magistratura bosqichi talabalari uchun
darslik sifatida tavsiya etilgan*

«Tafakkur qanoti» nashriyoti
Toshkent–2014

UO'K 811.52
KBK 83.3(50')
A-88

Taqrizchilar:

Sh. Abbosov – O'zbekiston xalq artisti

T. Yo'ldoshev – san'atshunoslik fanlari nomzodi

Abdullaeva, Munavvara

A-88 Dramatik teatr va kinoda aktyorlik mahorati. Darslik. /
M.Abdullayeva. – Toshkent: «Tafakkur qanoti», 2014. – 192 b.

ISBN 978-9943-382-20-6

Darslikda magistr-aktyorlarning professional mahoratini oshirish borasida ularning bilimi, dunyoqarashi, estetik didi va axloqiy tarbiyasini bir-biridan ajratmagan holda olib borish lozimligi haqida tushunchalar, aktyorlik mahorati bo'yicha nazariy bilimlar, milliy va jahon adabiyoti tarixi, teatr san'ati, musiqa va tasviriy san'at tarixi fanlarining chuqurlashtirilgan holda o'qitilishi yuzasidan metodik tavsiyalar berilgan.

Shuningdek, darslikda dramatik va badiiy adabiyotlar bilan samarali ishlash usullari, dramatik asarning badiiy qurilishi, voqea dramatik asarni harakatga keltiruvchi kuch ekanligi, dramadan ko'zlangan maqsad va g'oyani ochib berishda qahramonlar harakati asosiy vosita ekanligi tahlil etilgan.

Darslikdan oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari, magistrantlar hamda amaliyotchi san'atkorlar foydalanishi mumkin.

UO'K 811.52
KBK 83.3(50')

ISBN 978-9943-382-20-6

© Munavvara Abdullayeva, 2014
© «Tafakkur qanoti» nashriyoti, 2014

KIRISH

1913-yil ulug' o'zbek ma'rifatparvarlaridan biri Abdulla Avloniy tashabbusi bilan «Turon oqartuv jamiyati» tasarrufida birinchi o'zbek teatri tashkil topdi. O'sha davrdan boshlab yurtimizda teatr san'atiga alohida san'at sifatida qaralib, uning rivoji uchun ko'plab xayrli ishlar amalga oshirildi. Binobarin, teatrning muhim bo'g'inlari hisoblangan aktyorlik, rejissyorlik, dramaturgiya va boshqa ko'plab mutaxassisliklar fan sifatida o'rganilib, takomillashib bordi.

Ma'lumki, har bir kasb aniq individual qonun va qoidalar majmuyidan tashkil topadi. Shu bilan birga, ijod bilan bog'liq bir qator kasblar ham mavjud. Biroq ayrim kishilarda aktyorlik uchun o'qish shart emas, tabiatan tug'ma iste'dod bo'lsa kifoya degan fikrlar mavjud edi. Ammo aktyor uchun tug'ma iste'dod talab etilishi mutlaqo to'g'ri. Chunki har qanday iste'dodni charxlash, sayqallash zarur. Bu borada aktyorlik kasbiga oid maxsus bilim va ko'nikmalar muhim rol o'ynaydi. Zero, aktyorlik kasbini egalash uchun san'at maktablarida mutaxassislik sirlarini o'rganish zaruriy ehtiyoj hisoblanadi.

Avvallari, ya'ni XX asrgacha – aktyorlik mahorati fan sifatida qaror topgunga qadar, bo'lajak aktyorlar biror asar qahramonini, ma'lum bir rolni ijro etish usullarini o'rganar edi. Natijada bunday yo'l bilan ta'lim olgan talabalarning aksariyati yuzaki, balandparvoz tashqi shtamplarni o'zlashtirib olar va ijodlarini mana shu asosda davom ettirardilar.

Bugungi kunga kelib, aktyorlik mahorati fan sifatida tan olinib, san'at maktablarida o'qitib kelinmoqda. Xususan butun umrini teatr san'atiga, aktyorlik mahorati sirlarini o'rganishga bag'ishlagan va umrining so'nggi damlarida o'z bilim, tajribalarini bir tizimga jamlagan K. S. Stanislavskiyning aktyorlik maktabi –

«sistema»si ko'pgina xalqlarning san'at o'quv yurtlari uchun dastur bo'lib xizmat qilmoqda. Shunga qaramay, K. S. Stanislavskiyning o'zi ham «sistema»ni benuqson deb bilmagan va umrining so'ngiga qadar uning ustida qayta-qayta ishlashdan to'xtamagan. O'zbek aktyorlik maktabi ham ana shu «sistema»dan ozuqa oladi va, ayni paytda, o'z uslubi, milliy xususiyatiga ega maktab hisoblanadi. Shuning uchun san'at maktablaridagi o'qitish jarayoniga xalqimizga xos milliylikdan kelib chiqib yondashish zarur.

Hozirga qadar aktyorlik mahoratiga oid nazariy va amaliy mashqlar to'plami, bir qator qo'llanmalar yaratilgan. Bu esa, o'z navbatida, aktyorlik mahorati pedagogikasi rivojida muhim rol o'ynaydi, albatta. Darhaqiqat, o'zbek aktyorligi maktabining kelajagi bevosita va bilvosita ana shu magistrlar, ya'ni bo'lajak aktyorlik mahorati o'qituvchilariga bog'liq. Ana shularni inobatga olgan holda, bir necha yillik o'z pedagogik tajriba va izlanishlarimiz samarasi o'laroq, drama va kino aktyorligi mahorati magistrleri uchun ushbu darslik yaratildi.

Zamonaviy aktyorlik mahoratini o'qitish tizimi bosqichma-bosqich tarzda, soddadan murakkablikka tomon rivojlanib boradi. Aktyorlarni tarbiyalashning dastlabki bosqichi, avvalo, talabalarni san'at maktabiga qabul qilishni oqilona va sinchkovlik bilan tashkil etishdan boshlanadi. Bu esa pedagogning keyingi ijod jarayoni qanday kechishiga, mahoratli artistlarni yetishtirish yo'lida muvaffaqiyat qozonishi yoki aksincha natija yuzaga kelishiga zamin hozirlaydi.

Ilk darslar o'quv yurtiga endigina qadam qo'ygan talabaga teatr, sahna orti mashaqqati, aktyorlik san'atidagi qiyinchilik va afzalliklar borasida dastlabki bilimlarni berishga bag'ishlanishi kerak. So'ng asta-sekin asosiy bosqichga o'tiladi. Bu bosqich sahna nazariyasi, aktyorlik texnikasi hamda pyesa va rol ustida ishlashni o'rganishdan iborat. Chunki sahna nazariyasi san'at maktabiga ilk qadam qo'ygan talabaning aktyorlik kasbi mahorati sirlarini